UN MANACORÍ DE TEATRE, HISTÒRIA I SENY: D. GABRIEL FUSTER. Conferència de Rafel Ferrer Massanet, periodista, amb la col·laboració de Guillem Cabrer. Pronunciada el Dijous 12 de maig de 1994 al local de l'Associació Verge de Lluc de Manacor.

Hi hagué un manacorí –millor dit, hi ha un manacorí- que ha dedicat bona part de la seva vida a l'art d'escriure, que escrigué centenars d'articles, un grapat de poemes, una vintena o més d'obres de teatre, deu o onze obres d'investigació històrica, i... la primera "Història de Manacor" que ha vist la llum de la impremta: Don Gabriel Fuster.
Cada un d'aquests quatre aspectes de la seva dedicació literària, per sí sol seria abastament per a legitimar aquest nom d'escriptor que avui concedim amb certa precipitada alegria a molts dels que ens anomenam escriptors i que en penes hem omplert mitja dotzena de quartilles. Deixem-ho com està.
Don Gabriel, a 1921, quan acabava de complir els 20 anys i estudiava farmàcia a la Facultat de Barcelona –on hi arribaria el 1918-, començà a col·laborar a un setmanari que acabava de néixer al nostre poble, el primer "Manacor", i gairebé a totes les publicacions que al llarg dels anys sortiren al nostre redol hi col·laboraria, encara que no fos sinó per a complaure totes les petites empreses que "volien un article de Don Gabriel Fuster" com a signe d'identitat dins el tantes vegades escatit ambient periodístic local.

Ni mentre acabava la carrera d'apotecari, el 23, deixà d'escriure, ni quan obrí farmàcia a Barcelona – allà al carrer Muntaner cantonada Diagonal – el mateix any, ni quan fou nomenat professor auxiliar de química orgànica a la mateixa Universitat on havia estudiat, ni quan, mort el seu pare –també apotecari -, retornà a Manacor per fer-se càrrec de la farmàcia familiar. Era el 1924, any que casà amb dona Maria Perelló i Trias, també d'una família de fonda preocupació intel·lectual.

A l'any 25, desaparegut el primer "Manacor" –i el segon, que havia fundat don Francesc Oliver, "Mitja-Bota" i que fou de curta durada -, fundà don Gabriel un nou setmanari amb la mateixa capçalera i en estreta col·laboració amb don Bartomeu Truyols, que seria per ell una ajuda periodística de constància exemplar.

Acabat el tercer "Manacor" per divergències – insostenibles – amb cert batle, que fins i tot el denunciaria al Jutjat perquè un dia publicà un text ple de retxes negres en ves de paraules ja que, el que havia escrit "tanmateix no li hagués agradat gens al batle", acabat aquest, ,"Manacor", un repte social –i potser periodístic -, fa que don Gabriel comenci la carrera d'advocat sense sortir de Manacor, estudiant per lliure amb matrícula de la Universitat de Murcia, primer, i després de la de València. Un any abans d'acabar la carrera, encara troba temps per a fundar un nou setmanari, el "Voz y Voto", que duraria de 1931 a 1936 del que seria vertader impulsor.

Hi ha una anècdota d'aquesta fundació del "Voz y Voto" que no puc passar per alt, i manco ara que, gràcies al generós enteniment entre la Delegada de Cultura

municipal Catalana Sureda i l'ex Batle Jaume Llull, fa poques setmanes que ha recobrat actualitat arrel d'haver donat nous noms a alguns carrers del poble.

Passà que quan, don Guillem Puerto Noguera i don Bartomeu Truyols, co-fundadors amb don Gabriel d'aquest nou setmanari, tengueren enllestida la sortida, vengué la qüestió de quina fotografia hi posaven a la primera pàgina. Don Gabriel proposà la del batle. I un amic seu disposat a fer-hi feina, se posà fort en no posar-hi el batle, sinó el rector. La discussió degué ser violenta, perquè el "Voz y Voto" retardà la sortida dues setmanes mentre un d'ells dos afluxás la seva proposta. Guanyà la de don Gabriel i l'amic se'n anà de la redacció i fundà una nova revista, de la que avui ni tan sols se recorda el títol. Al primer número del "Voz y Voto" sortia la fotografia del batle, que era de idees contraposades a les de don Gabriel. Ara mateix, Catalana Sureda i Jaume Llull, com a portaveus dels seus respectius grups polítics, també contradictoris, han aconseguit que el plenari municipal del passat 15 de març, acordás per absoluta unanimitat que dos carrers de Manacor duguin el nom de Gabriel Fuster – l'escriptor -, i Antoni Amer – el batle -. Decididament s'ha imposat el seny, que ve de tan enfora, que segueix essent una indeclinable necessitat de Manacor.

Hi escrigué molt, moltíssim, don Gabriel a aquell setmanari dels difícils anys de la República, servant sempre una dignitat periodística i humana – es a dir, ètica -, en una vertadera lliçó de periodisme quasi sempre compromès, però part damunt les petiteses de la política de poble, desdenyant la impotència creadora refugiada en la crítica sense gràcia ni esperit, es a dir, sense la més mínima elegància.

Eren temps compromesos, certament. Don Gabriel acabà la carrera d'advocat el 1932 i totd'una que obrí bufet, el jutge don José Carrillo l'envià a demanar:

- *"Oiga usted, Gabriel, como responsable del semanario tiene usted que decirme quién es el autor del artículo XXX".*

- *Usía entenderá que el autor sea yo mismo.*

- *No me ande usted con subterfugios, Gabriel, que el artículo, además, no está bien escrito: no es de usted, seguro.*

- *No me tiente – digué don Gabriel amb aquella finíssima sorna que el caracteritzava – que usía sabe muy bien que quien dirige una publicación tan sólo puede romper el secreto profesional si un juez se lo ordena; pues bien, me adelanto a su orden y se lo digo: el autor soy yo".*

I no era ell: l'article estava mal escrit...

Don Gabriel havia mantengut el secret periodístic passant davant una possible ordre judicial i carregant-se les possibles conseqüències.

El jutge també coneixia qui era l'autor, però no ho podia demostrar. I don Gabriel sabia que el jutge ho sabia...

- *Si usía no manda otra cosa...*

El senyor Carrillo se posà molt seriós i li digué que se'n anás, però a les dues hores prenien cafè plegats al Club de Sa Bassa, com si res hagués estat. Si això no es periodisme escrit amb lletra grossa, ja se dirà què es.

Don Gabriel, com assenyalava al començament, escrigué centenars d'articles: les firmà o no les firmà, o hi posà pseudònims que tanmateix no amagaven mai la seva identitat. Alguns d'ells Curiosus, Claudio Novella, Àlvar Fañez, amb els que signà una impressionat crònica manacorina dels anys 40 i 50, vertadera radiografia social d'una època no massa feliç, o Cormana (transposició del nom de Manacor) i tants altres que, tot plegat, conformen el corpus periodístic més ampla i assenyat que s'ha fet a Manacor.

Mesclats dins la seva tasca periodística si troba gran quantitat de treballs d'investigació històrica i de divulgació de la petita i gran circumstancia manacorina, especialment la del segle XIX, que coneixia amb profunditat i que, per tant, enyorava com tot bon coneixedor enyora el passat al enfrontar-se amb l'aspra realitat social, política i intel·lectual dels temps pressents.

Mes, la seva feina periodística no acaba amb ell mateix, sinó que té un afany de mestratge – i mestratge, sempre equival a continuïtat - comportant-se generosament amb tots aquells que demostraven un cert interès per comprendre els sempre difícils camins del periodisme manacorí. I aquell don Gabriel, aparentment esquiu, a vegades sec, en el que al manco el nostre clan veia les essències gairebé mítiques de "catòlic, vell i...magistral", es a dir, semànticament intocable, deixà que entrassim a la seva rebotiga i ens escoltà o no en escoltà, però sí se feu escoltar ell, que era el que sabia.

Escriure, deia don Gabriel, es estar constantment preocupats per la paraula, per la reflexió, per la constància i per què no? `per l'entusiasme. El record, ara, ja entrat en anys i voluntàriament apartat de l'exercici social, corregint les galerades que li baixaven de Can Rotger a la rebotiga, engrescat en la relectura diccionari en ma, sempre disposat a l'esmena, a la correcció, repetint sense alçar el cap del paper: "Avui ja no sabem escriure", però dir-ho amb una total sinceritat, quasi dolguda.

Què és això d'escriure? Se demanava – i ens demanava – front a aquella nova generació que començava. "No ho sé – se contestava a sí mateix -, però el que sí sé que no és dir desbarats: si al manco els diguéssiu bé...".

Somreia poc, don Gabriel, davant noltros, però segur que sí somreia per dedins, perquè la intel·ligència forçosament té que ésser comprensiva, i amb ell ho va ser. I en el fons, molt al fons, la comprensió comporta la més íntima felicitat. La densa, profunda, íntima i, si voleu, amagada felicitat del que sap que l'entrega – aquest moment d'eternitat – mai no acaba amb un mateix.

A aquest don Gabriel Fuster deu la generació que el seguí, a més de les "lliçons particulars" que pogués dar-nos, l'exemple de la seva constància.

L'exemple del seu rigor davant la informació, entenent per rigor tant la intenció com la necessitat.

L'exemple del seu amor a Manacor.

L'exemple de la seva preocupació davant la transcendència de la paraula escrita: "*Teniu que pensar quan escriviu* – repetia – *que cada lletra que posau a la impremta la vos multiplicaran per mil i que si escriviu una paraula errada, os errareu mil vegades, i això no sol tenir remei"*.

A mi – m'han de permetre que expressi una opinió a títol personal -, m'emociona la feina periodística de don Gabriel Fuster i sent cap a ella una fonda admiració, potser per deformació professional, o potser perquè fos la més humil, la més abnegada i la més constant de la seva vida. Una feina que, a més a més, era un camí obert.

.....

No es possible parlar de la dedicació literària de don Gabriel sense fer referència, encara que breument, als seus poemes. Possiblement, com tantes vegades han fet els bons escriptors, el primer que escrigués fos poesia, una poesia de joventut, apassionada, que a poc a poc aniria suavitzant-se fins arribar a l'absoluta serenitat i, finalment, al silenci, sols trencat, adesiara, per l'esclator familiar de les noves tanyades.

Dels seus 17 anys es un poema titulat *Viento*. Dels 18, *Campesina,* publicat a la revista "Baleares"; segueixen *Madrigal, Dolora*, i una bellissima pàgina escrita potser quan al matrimoni esperaven el primer fruit: *Y tendremos un hijo,* que comença així a la traducció mallorquina:

"Serà blanc i rosat
i tendrà el seu olor
a roses oloroses
de que dus perfumat el teu pit blanc.
Tendrà uns ulls
com els teus ulls que parlen
i els cabells com els meus.
I tendrà la dolça suavitat dels teus amors
I'ardenta locura dels meus desvaris".

Seguiren altres versos amb més o manco fortuna – don Gabriel no en parlava massa d'aquest aspecte de la seva producció literària -, però que avui, recollida pels seus fills, formen una col·lecció ben representativa d'una circumstancia, la que al llarg dels anys anà congriant l'efecte familiar*: Ella, A mi Maria Victoria, Cor meu, Madrigal de los labios, Consuelo de la poblreza, Soñar, Classe mitja, Bendícenos, Señor, Espero en tí, A mi nieta...* dels que son aquestes darreres paraules:

"...y ya no cabe en mí ilusión alguna

más que las de tu dicha y tu fortuna".

Soneto a mi esposa, Estrellas fugaces, etc., fins arribar a 1959 amb un llarg poema-rondalla dedicat a la seva primera neta – *Història de dues mel.les* -, deliciosa i clarivident:

"Era un temps que no era temps,
ni era un dia, ni era una hora,
ni era a prop, ni era enfora...
Mai o sempre. Tu m'entens?"

"Mai o sempre" deia Don Gabriel: seria el seu íntim testament literari, il·lusionat davant un futur que sabia no tenia que viure, però que esperava ple de generositat i ple d'amor.

I com sia que als poemes els han de saber dir, i jo no en sé, deman a Guillem Cabrer que agafi el fil de la paraula i els reciti un dels més densos poemes de don Gabriel: *La silla del abuelo.*

.....

Un altre caire de la producció de don Gabriel es el teatre, tant com autor com a director i com promotor del Quadre Escènic de l'Agrupació Artística. Sentia una obsessió formal pel fet teatral, que qualificava de misteriós perquè transformava les persones – autor, actor, públic –i l'unia amb una certa follia que era com un amor apassionat i, a la vegada, fidel.

No conec altre manacorí que hagi escrit més obres de teatre que don Gabriel Fuster, i el repàs no es massa llarg: En Sebastià Rubí n'escrigué 5; en Tià de Sa Real – apart de no haver nascut a Manacor – n'escrigué una i ens transcrigué 6 o 7 del teatre medieval català. Andreu Parera es autor de 7 o 8 comèdies; en Toni Mus de 9 o 10; Francesc Oliver, "Mitja-Bota" en deixà 4 o 5 i també Joan Bartomeu Bosch. Francisco Ferrari Billoch, 2; Mossèn Baltasar Pinya, altres 2 i, entre altres, Guillem Vidal una, el mateix que Juan Amer. Potser deixi alguns noms, i ho sentiria, però qui els parla no en recorda més.

Don Gabriel escriu la seva primera comèdia a 1925, *Despertar,* una obra menor en la que conta una història d'amor en el marc de les festes de Sant Domingo al Convent del nostre poble.

La seva segona comèdia, potser la primera que estrenà, l'escrigué el 1931, *Amor de muñecos*, i l'estrenà al Teatre Principal el 27 de maig del 32. Era una sarsuela d'espectacle, com aleshores deien, a la que posà música el mestre Gayà. *Amor de muñecos* tendrà una innegable transcendència per a la vida teatral manacorina al llarg de 30 anys: el manteniment d'una afició estable des dels grups escènics que, amb diferents noms, gairebé estarien formats per les mateixes persones, amb les incorporacions pròpies del temps i amb contadíssimes desercions.

Referent a l'estrena de *Amor de Muñecos* hi ha una anècdota que els tenc que contar: als programes, l'obre sortia com a de don Gabriel Fuster i de Sebastià Rubí, el mateix que una altra peça curta que tancava la funció, *Divorcios frustrados*. La veritat es que la primera era tota de don Gabriel i la segona tota d'en Sebastià. Va ser el propi Sebastià Rubí que ho tengué que explicar: "*Tenia tanta por a l'estrena, que vaig demanar a don Gabriel que me deixás unir els nostres noms perquè així el meu passaria desapercebut*".

Una obra sí escrigué en col·laboració don Gabriel: *En Banyeta Verda*, signada conjuntament per "Cormana" i "Panocha" que era, aquest darrer, el pseudònim del seu germà don Pep, l'humorista de tanta personalitat i tanta gràcia.

L'any 35, al Saló Mallorca, de Palma, la companyia Catina-Estelrich estrenava *Un arrasés del camí*, potser la primera comèdia que don Gabriel escrigué en la nostra llengua. Tengué molt bona acceptació i, la companyia – precedent de la Artis –de seguida li demanà una altra obra, al bon estil de la normativa i l'ètica de la gent de teatre.

Don Gabriel escriu *Vora l'abisme*, que la mateixa formació estrena al gener del 36 i es repeteix el cas anterior, li demanen una altra comèdia; escriu *Dol*, però els aconteixements polítics trenquen el projecte i l'obra, en ves de a l'escenari, passa a la impremta.

El 37 arriba el millor èxit de don Gabriel: *El pirata*, sarsuela amb música de don Antoni Maria Servera, que marcà tota una època del teatre manacorí, referència obligada per molts encara ara.

Don Gabriel era l'autor d'un llibre exultant, farcit de fantasia, elevant la tradició del sarraí que arriba amb una nau pirata a les nostres costes de Cala Varques, ataca el castell de Son Fortesa, el feren i els amics l'abandonen a la seva sort. S'amaga dins unes coves – les Coves del Pirata – i acaba, així com toca, amb una bellíssima història d'amor entre la filla de la casa i aquest pirata que tornà manacorí. Sempre m'he demanat en qui pensaria don Gabriel quan escrigué aquesta comèdia.

La inspiració de don Gabriel volà, exaltada, pels aires d'una llegenda medieval i li donà peu per un cant a la manacorinitat i, al temps, a la universalitat d'una gran, íntima, meravellosa història que sempre es la història d'un amor. Els seus recursos escènics el dugueren a l'encert dels ballets de Nadine Lang que, al costat dels noms de Fausto Puerto Planas, Joan Ramis, Paquita Forteza, Sebastià Rosselló i Joan Vives integraren el quintet estel·lar de *El pirata,* considerat, encara avui, com el més gran espectacle teatral que ha produït Manacor.

No ens podem detenir com voldríem per cada una de les comèdies de don Gabriel, al que ben al començament dels 40 temptà la tècnica dels autos sacramentals i ens deixà dos títols que crec que no foren estrenats: *Cinco cadenas* i *Origen, invención y culto de Nuestra Señora de Lluch*, obra que sí fou publicada el 1943.

Pels mateixos anys escriu *Almendros en flor,* basada en una tradició local i *Éste es mi marido* i també *Sobre las olas*.

Però serà el 47 quan arribi l'estrena de l'altra sarsuela gran de don Gabriel*: El destino*, a la que el mestre Servera posà, potser, la seva música més hermosa.

El 47 escrigué *Fang*, versió lliure d'una altra comèdia seva, *Fango en las alas*, i la donà a la Companyia Artis. Era un obra amb aires d'alta comèdia, escrita per a defugir d'un falç regionalisme que, don Gabriel rebutjava i potser mai no practicás.

A l'any 52 escriu *Ai mon pare* i *Lo que no va ésser*, un fulletó que a l'any següent li estrenà la companyia Ruiz de Alarcón. Del 53 son *Muerte piadosa*, melodrama policíac i *Bressolera*, altre pic amb la nostra llengua.

I arriba el darrer estrena de don Gabriel, que serà al Teatre Principal l'onze de gener de 1963 i tres setmanes després a València: faig referència a *La santa humildad,* una deliciosa obra a l'estil de les velles comèdies de sants, que don Gabriel racionalitzà des d'aquella vella experiència que tants d'èxits li donà.

La seva passió pel teatre no tengué altres límits que els de la discreció. Des del profund coneixement del teatre clàssic espanyol – tan sols de Lope hi havia més de 400 obres a la biblioteca familiar -, fins Muñoz Seca, Marquina i Benavente – els seus autors coetanis -, s'enfrontà no sols a la sempre arriscada aventura de l'autoría teatral, sinó que potencià l'afició des del grup de l'Agrupació (Artística) – del que fou part activa com a cofundador, director i impulsor -,aidant sempre a quants volgueren compartir la petita i hermosa glòria dels escenaris de Manacor. A aquesta afició dedicà una hermossissima pàgina, escrita per a aquest bon actor que és Fausto Puerto el 1942, *Elogio de la faràndula,* que ara els dirà Guillem Cabrer, que un dia tengué l'honor d'estrenar la darrera comèdia de don Gabriel Fuster.

Escoltin aquest poema del nostre estimat escriptor en el que, en certa manera, ens deixa la seva concepció, mudant i apassionada, de l'actor-cantant.

.....

Tendrem que acabar, perquè seguir conversant, després d'escoltar a Guillem Cabrer aquesta versió de L*a farándula*, no sé si es oportú afegir més paraules. Però s'ha de fer menció de la darrera dedicació formal de don Gabriel, que potser fos la més transcendent: faig referència a la investigació de la nostra història, fruit de la que, a 1966, seria la primera *Història de Manacor* que ha vist la llum de la impremta.

Amb anterioritat havia tractat el tema local al llarg de molts de treballs publicats a la premsa i als llibres com: *Un alzamiento carlista en Mallorca*, *Sa llorençada,*

Noticias históricas sobre la farmacia en Baleares, Legislación farmaceútica, Ensayo sobre la farmacia a través de los clásicos españoles, Principios de derecho farmaceútico, Semblanza del Reverendo don Pedro Bonnín, Calles de Manacor – escrita en col·laboració amb el seu fill Pep Maria -, *Cincuentenario de la Orden de Predicadores en Manacor* – en el que me caigué l'honor de col·laborar, encara que mínimament -, *Introducción al estudio de los apodos manacorenses, Profilaxis de una peste bubónica en Mallorca*, tots ells editats, i altres que encara resten inèdits, com un importantíssim treball en el que se refusen les tesis conservadores de Quadrado a "Forenses y ciudadanos", i un estudi sobre l'Hospital de Manacor que li encomanà l'Ajuntament el 1948 i que fa poques setmanes s'ha recuperat d'entre els papers, perdut dins l'Arxiu Històric Municipal.

Mes el gran moment de don Gabriel, l'obre estel·lar i definitiva, sortida del seu profund coneixement del poble –i conèixer es estimar -, no es sinó la seva darrera obra, aquesta *Història de Manacor* que sortí a la Col·lecció Baleria per la festa del llibre de 1966, un any abans de la seva mort. Fou la seva definitiva dedicació, el darrer entusiasme d'home de lletres i de seny i, segur, la seva gran tristesa. Record quan me donà el darrer capítol perquè el dugués a l'editorial on la imprimien:

- *"Ges, aquestes son les darreres pàgines de la Història i me sap greu d'haver-les escrites, perquè sé que ara només em queda una cosa.*

- *Quina cosa, don Gabriel? Li vaig demanar.*

I don Gabriel, sec i pensatiu, respongué amb un fil de veu:

- *Morir-me."*

Havia lluitat amb fortíssima passió per enllestir les 410 pàgines d'aquest llibre únic, potser el més important que mai hagi escrit persona alguna del passat del nostre poble, i sabia que la seva (tasca) literària estava complida. Era la seva il·lusió i el seu gran repte, i havia vençut: però la vida, que mai no perdona, ara el vencia a ell. I ell ho sabia.

A poc a poc anà replegant-se en sí mateix i ja no el temptava l'aventura de les lletres: sabia molt be com érem tots al poble que tant l'estimava i com es paga moltes vegades l'estimació, el sacrifici i el mateix amor.

Don Gabriel s'ajupia dins ell mateix en un exercici d'humil autodestrucció; i els seus darrers mesos foren gairebé una tragèdia intima i silenciosa; intentà enganyar-nos dient que escrivia una biografia del Rector Rubí, però sabia que no la duria a terme.

Tan sols vivia per a la família, per la darrera generació que coneixeria, a la que estimà amb profunda tendresa i era correspost, ho es encara i ho serà sempre. Al principi d'aquesta xerrada he rectificat una paraula quan deia que "hi hagué un manacorí" i volia dir "hi ha un manacorí" i tenc que explicar el perquè de l'esmena: perquè mentre els que ens precediren mantenen el record, l'admiració i

l'amor dels que queden, encara que sigui d'una sola persona, segueixen vius, indestructibles.

La seva persona anà empetitint-se i tan sols se'l podia veure, d'horabaixa, sortir de la farmàcia, travessar Sa Bassa, Peral i Weyler i entrar dins la parròquia per "visitar" el Sant Crist de Manacor, que també fou el seu gran amor, el seu gran refugi.

- *Ja no li deman res* – deia poques setmanes abans de morir -*, sinó que hi vaig, el veig i me'n torn; un dia ni això podré fer.*

Sembla que ara, des de la plena consciència del fi, volgués dictar unes darreres paraules que no hagués tengut temps d'escriure:

- *Morir al costat vostre, oh quina mort més pura,*
  tancar els ulls i somriure, rendir-se al vostre amor,
  besar la vostra essència, oh suprema ventura,
  i trobar els vostres braços, sempre oberts al perdó.

Rafel Ferrer Massanet.